

Оскар Вайлд
•
ПОРТРЕТ
ДОРІАНА ГРЕЯ

Роман, оповідання,
поезії, п'єси

Харків
«ФОЛІО»
2025

РОЗДІЛ I

Робітню художника сповнювали густі пахощі троянд, а коли в садку знімався літній легіт, він доносив крізь відчинені двері то п'який запах бузкового цвіту, то погідніший аромат рожевих квіток шипшини.

З перського дивана, де лежав лорд Генрі Воттон, палячи своїм звичаєм одну по одній незліченні цигарки, можна було побачити лише блиск золотаво-ніжного, як мед, цвіту верболозу, чиє тремтливе віття, здавалося, насилу витримувало тягар полум'яної краси. Зрідка на довгих шовкових шторах величезного вікна миготіли химерні тіні птахів, утворюючи на мить щось подібне до японського малюнка, і тоді лордові Генрі думалося про блідолицих художників із Токію, які засобами мистецтва, з природи своєї статичного, намагались передати відчуття швидкості й руху. Ще більш угнічувало тишу сердите гудіння бджіл, що пробиралися високою невикощеною травою чи монотонно й настійливо кружляли біля покритих золотистим пилком вусиків розлогої жимолості. Невиразний клекіт Лондона долинав, наче басова нота далекого органа.

Посеред кімнати стояв на мольберті зроблений у повен зріст портрет надзвичайно вродливого юнака, а перед портретом дещо віддалік сидів сам художник, Безіл Голворд, раптове зникнення якого кілька років тому так схвилювало все лондонське товариство і викликало чимало найрозмаїтіших здогадок.

Художник дивився на прегарну юнакову постать, що її він так майстерно виобразив на полотні, і обличчя йому опромінював задоволений усміх.

Раптом він схопився і, заплющивши очі, притис пальці до повік, наче силкуючись утримати в пам'яті якийсь чудовий сон і боячись пробудитись.

— Це твоя найкраща робота, Безіле, найкраща з усіх, що ти створив, — мляво сказав лорд Генрі. — Ти конче повинен надіслати її

наступного року на виставку в «Гровнері». Тільки не до академії — зали академії занадто великі й вульгарні. Там вічно або так багато людей, що за ними не видно картин, або так багато картин, що за ними не видно людей. Одне жакливе, а друге ще гірше. Ні, «Гровнер» — це єдине відповідне місце.

— Я взагалі не збираюсь її виставляти, — відгукнувся Безіл, кумедно закидаючи голову — характерний рух, з якого кпили його приятелі ще в Оксфорді. — Ні, я не виставлятиму її ніде.

Лорд Генрі здивовано звів брови і поглянув на нього крізь примхливі кільця голубого диму від заправленої опієм цигарки.

— Ніде не виставлятимеш? Мій любий, чому? Ти маєш якісь підстави? Що за дивацький народ ці художники! Із шкіри пнуться, аби набути популярності, а щойно вона приходить, — здається, прагнуть позбутись її. Це ж так нерозумно! Бо коли прикро, що про тебе забагато говорять, то ще прикріше, коли про тебе зовсім не говорять. А цей портрет підніс би твоє ім'я, Безіле, далеко над усіма молодими художниками в Англії і примусив би старих запалитись ревнощами, коли вони ще здатні на емоції.

— Я знаю, ти будеш сміятися з мене, але я справді не можу виставити цього портрета, — повторив художник. — Занадто багато самого себе я вклав у нього.

Лорд Генрі засміявся, випростуючись на дивані.

— Ну от, я ж знав, що ти сміятимешся. Але це таки щира правда.

— Занадто багато самого себе!

Слово честі, Безіле, я не думав, що в тобі стільки марнославства. Ти, з твоїм суворим обличчям і чорним як вугіль волоссям, — і цей юний Адоніс, наче зроблений із слонової кістки й трояндових пелюсток! Не бачу найменшої схожості між вами!.. Адже він Нарцис, мій любий, а ти... Ну, звичайно, в тебе одухотворене лице і таке інше... Але Краса, справжня Краса, кінчається там, де починається одухотвореність. Інтелект — уже сам собою щось диспропорційне. Він нівечить гармонію обличчя. Ту ж мить, як хтось береться думати, у нього або видовжується ніс, або розширюється чоло, або щось інше псує лице. Візьми першого-ліпшого з цих визначних учених мужів і подивись, до чого вони всі відразливі! Ясна річ, за винятком церковників. Але в церкві їм не доводиться голів сушити. Вісімдесятирічний єпископ у проповіді повторює те, що йому казали, коли він був вісімнадцятирічним хлопцем, — тож, природно, його вигляд усе так само по-молодечому принадний. Судячи з портрета, твій таємничий юний друг, імені якого ти не хочеш назвати, має чарівну вроду, отже, він ніколи не думає. Я таки цілком певен того. Він — прекрасне бездумне створіння, яке мусить бути з нами завжди:

і взимку, коли ми не маємо квіток, щоб милуватись ними, і влітку, коли ми потребуємо чогось, що остудило б мозок. Не лести собі, Безіле: ти ані крихти не схожий на нього.

— Ти не розумієш мене, Гаррі, — відказав митець. — Звичайно, я не схожий на нього. Я знаю це дуже добре. Як на правду, то я б навіть жалкував, якби став на нього схожим. Ти знизуєш плечима? Я щиро кажу.

Усіма, хто має непересічний розум чи красу, правує в житті лихий фатум, — той самий, що спрямовував непевну ходу монархів протягом усієї історії. Краще не виділяти над своїм середовищем. Бо на цім світі виграють лише потвори й нездари. Вони можуть невимушено сидіти і позіхати на виставі життя. Нехай їм зовсім не знана радість перемоги, але ж зате вони обходяться й без гіркоти поразки. Вони живуть так, як ми всі мали б жити: байдужно, без турбот, без хвилювань. Вони не завдають руїни іншим і не зазнають її самі від чужих рук. Твоя знатність і багатство, Гаррі; мій розум і хист, хоч які вони є; врода Доріана Грея — за все це, чим боги нас наділили, ми відпокутуємо, тяжко відпокутуємо...

— Доріан Грей? Це його ім'я? — спитав лорд Генрі, підходячи через кімнату до Голворда.

— Так. Я не збирався називати його тобі.

— Але чому?

— Просто сам не знаю... Якщо хтось мені дуже подобається, я ніколи й нікому не називаю його імені. Бо це немовби значить поступитись часткою дорогої тобі людини. Я справді закохався у таємничість. Здається, лише завдяки їй сучасне життя і може бути чудесне чи заманливе для нас. Звичайнісінька річ стає чарівною, якщо ми криємося з нею. Виїжджаючи з Лондона, я ніколи не кажу своїм, куди їду. Бо якби я сказав — пропала б уся насолода. Напевно, це чудна звичка, але все-таки вона вносить чимало романтичного в життя. Ти, мабуть, гадаєш, що все це страшенні дурниці?

— Анітрохи, — відповів лорд Генрі, — анітрохи, любий Безіле. Ти, здається, забуваєш, що я одружений; а єдине, чим шлюб зачаровує, — це приховування правди, без чого не обходяться ані чоловік, ані жінка. Я ніколи не знаю, де моя дружина, і вона ніколи не знає, що я роблю. Випадково здивавшись, — а це буває, коли ми потрапляємо разом десь на обід чи гостюємо у герцога, — ми з найсерйознішими мінами торочимо одне одному найбезглуздіші історії.

Моїй жінці це вдається куди краще, ніж мені, — вона ніколи при цьому не бентежиться так, як я. І заскочивши десь мене, — вона зовсім не зчинює сварки. Часом мені навіть хочеться вивести її з рівноваги, а вона тільки сміється, та й годі.

— І як ти можеш таке казати про своє подружнє життя?! — зауважив Безіл Голворд, підходячи до дверей у садок. — Я впевнений, що насправді ти дуже порядний сім'янин і просто соромишся власних чеснот. Дивна ти людина, Гаррі! Ти ніколи не кажеш нічого морального і ніколи не робиш нічого неморального. Твій цинізм — це тільки поза.

— Як на мене, поза, та ще й найдратливіша — це коли поводишся природньо! — скрикнув, сміючись, лорд Генрі.

Обидва молодики вийшли в садок і сіли на бамбукову лаву в тіні високого лаврового куща. Сонячні пасма слалися крізь гладке листя, а в траві легенько погойдувались білі стокротки.

Якусь хвилину обоє сиділи мовчки. Тоді лорд Генрі витягнув годинника і тихо промовив:

— На жаль, мені вже час іти, Безіле. Але мені б хотілося, щоб ти перед цим відповів на те моє запитання.

— На яке саме? — запитав художник, не підводячи погляду.

— Ти добре знаєш, на яке.

— Не знаю, Гаррі.

— Гаразд, я тобі нагадаю. Я хочу, щоб ти все ж таки пояснив мені, чому ти відмовляєшся виставити портрет Доріана Грея. Я хочу знати справжні підстави.

— Я сказав тобі їх.

— Ні, ти лише сказав, що вклав у портрет занадто багато самого себе. Але ж це несерйозно!

— Ти розумієш, Гаррі, — Безіл Голворд подивився товаришеві просто в обличчя, — кожен портрет, намальований з натхненням, — це, власне, портрет художника, а не того, хто йому позував.

Натурник — то суто зовнішнє. Маляр на полотні розкриває не його, а скоріше самого себе. Ось через це я й не виставлю цього портрета — я боюся, чи не виказав у ньому таїни власної душі.

Лорд Генрі засміявся.

— Ну й що ж то за таїна?

— Добре, я розповім тобі... — збентежено озвався Голворд.

— А я, Безіле, охоче вислухаю, — з поривом у голосі мовив його товариш, переводячи погляд на художника.

— Тут, власне, дуже мало що можна сказати, Гаррі, і я сумніваюсь, чи ти взагалі зрозумієш мене. Та й навряд чи повіриш цьому...

Лорд Генрі посміхнувся, а тоді нахилився й зірвав у траві рожеву стокротку.

— Я цілком певен, що зрозумію, — відповів він, приглядаючись до золотистого кружална квітки, обмереженого білими пир'їнами пелюсток. — А щодо віри, то я можу повірити у будь-що цілком неймовірне.

Вітерець здмухнув кілька квіток з дерев, і важкі зоряні грона бузкового цвіту колихнулись у м'якому повітрі. Під муром засюрчав коник; довгою блакитною ниткою на прозорих брунатних крильцях пролетіла бабка... Лорд Генрі немовби відчув биття Безілового серця, і йому кортіло знати, що він почує далі.

— Ось уся ця історія, — перегадом почав художник. — Два місяці тому мені довелося бути на вечорі у леді Брендон. Адже ми, бідні митці, мусимо вряди-годи показуватись у товаристві, нагадуючи публіці, що ми не дикуни. Ти ж сам колись був сказав, що у фраку й білій краватці навіть біржовик може зажити репутації цивілізованої істоти.

Отож пробувши у вітальні хвилин десять і набалакавшись із гладкими преппишними вдовицями й нудними академіками, я раптом зауважив, що хтось на мене дивиться. Повернувшись убік, я вперше побачив Доріана Грея. Коли наші очі зустрілись, я відчув, що блідну. На мить мене поймав інстинктивний страх. Я збагнув — переді мною така чарівна врода, що може поглинути всю мою душу, все моє єство, ба навіть усе моє мистецтво, коли я тільки піддамся її чарам. Я не потребував жодних сторонніх впливів у своєму житті. Ти добре знаєш, Гаррі, яка незалежна вдача в мене. Я завжди був сам собі пан, принаймні аж доки зустрівся з Доріаном Греем... Але не знаю, як і пояснити це... Немовчий голос казав мені, що життя моє може круто змінитися. Я невіразно передчував, ніби Доля готує для мене витончені радощі і такі ж витончені страждання. Опанований страхом, я повернувся з наміром вийти з вітальні. Не те щоб сумління мене підганяло, ні, це, певніше, було боягузтво. Звісно, спроба накивати п'ятами не додає мені честі...

— Сумління і боягузтво — власне, одне й те саме, Безіле. Сумління — це лише фасад боягузтва, та й годі.

— Не вірю я цьому, Гаррі, і певен, що й ти не віриш. Проте, хоч би що там спонукало мене, — між іншим, це могла бути й гордість, бо я таки дуже гордий, — я все ж протискувався до дверей. І тут, ясна річ, я натикаюся на леді Брендон. «Чи не збираєтесь ви втікати так рано, містере Голворд?» — вигукнула вона. Ти ж знаєш, який у неї на диво пронизливий голос!

— Ще б пак, вона — чистісінький павич в усьому, крім краси, — докинув лорд Генрі, обриваючи стокротку довгими нервовими пальцями.

— Я ніяк не міг спекатись її. Вона підводила мене до високого рангу аристократів, до кавалерів зірок та ордену Підв'язки, до підстаркуватих дам у величезних діадемах і з папуговими носами і всім рекомендувала мене як свого найближчого друга, хоч доти ми лиш один раз бачились. Вона втовкмачила собі в голову, ніби я знаменитість. Може, це тому, що саме тоді якась моя картина мала бучний успіх, — тобто про

неї плескали в дешевих газетках, цьому мірили безсмертя нашого часу... І ось раптом я опинився лице в лице з юнаком, що його зовнішність так дивно вразила мене. Ми стояли зовсім близько — мало не торкались один одного. Наші очі знову зустрілися. Хай це було нерозважливо, проте я попросив леді Брендон познайомити нас. Зрештою воно, мабуть, було не так нерозважливо, як просто неминуче. Ми й без знайомства, однак, завели б між собою розмову — я був певний цього. Доріан згодом казав мені, що у нього в ту мить теж промайнула така думка. Він також відчув, що нам суджено зійтися.

— І як же леді Брендон відрекомендувала цього чарівного юнака? — запитав співрозмовник. — Адже вона так любить давати побіжні характеристики своїм гостям! Пригадую собі — одного разу, підводячи мене до старого червонолицого добродія, усього в орденах і стрічках, вона просичала мені у вухо найдивовижніші подробиці з його біографії. І це таким трагічним шепотом, який було чути, певно, кожному у вітальні! Я мусив просто втекти — мені більш до смаку самому розгадувати, хто є хто. А леді Брендон рекламує гостей точнісінько, як аукціонер товари. Вона або розкладе їх тобі до кісточок, або розповість про них усе, крім того, що хочеться знати.

— Бідна леді Брендон! Ти безжальний до неї, Гаррі, — байдуже мовив Голворд.

— Мій любий, вона намагалася створити салон, а пощастило їй відкрити ресторан. Тож як я можу захоплюватись нею? Гарзд, але як же вона висловилася про Доріана Ірея?

— Та десь приблизно так: «Чарівний хлопчик... Ми з його бідною матір'ю були абсолютно нерозлучні. Забула, що він робить... боюся, що він... не робить нічого... ах, ні, він грає на роялі... чи той, на скрипці, любий містере Ірей?» Ми обидва не змогли стриматись від сміху і відразу стали друзями.

— Сміх зовсім непоганий початок, як на дружбу, але далеко кращий, як кінець для неї, — сказав молодий лорд, зриваючи іншу стокротку.

Голворд похитав головою.

— Ти не розумієш, що таке дружба, Гаррі, — пробурмотів він, — або що таке ворожнеча, коли хочеш. Ти любиш усіх — і тим-то байдужий до кожного.

— Ти страшенно помиляєшся! — заперечив лорд Генрі. Зсунувши капелюха на потилицю, він подивився на маленькі хмарки, що, наче сколошкані сувої лискучого білого шовку, пливли через туркусову глибінь літнього неба. — Так, ти страшенно помиляєшся. Я дуже дбайливо розрізняю людей. Друзів собі я добираю лише вродливих, приятелів — лише лагідних, ворогів — лише розумних. Особливо не завадить

обережність, коли добираєш собі ворогів. Серед моїх супротивників немає жодного недоумка. Всі вони люди розвиненого інтелекту і тому вміють належно цінувати мене. Я розумію, це, мабуть, марнославство в мені говорить, еге ж?

— Та так, Гаррі... Але виходить, згідно з твоїми приписами, я лише приятель?

— Мій дорогий Безіле, ти для мене далеко більше ніж приятель!

— І далеко менше ніж друг. Мабуть, щось ніби брат?

— Ет, брати! Мене вони не обходять анітрохи. Старший мій брат не збирається вмирати, а молодші, здається, тільки це й роблять.

— Гаррі! — вигукнув Голворд, спохмурнівши.

— Я не зовсім усерйоз це кажу, любий мій, але все-таки я не можу приховати зневаги до своїх родичів. Гадаю, це тому, що ми взагалі не ладні терпіти людей з тими самими вадами, які є у нас. Я глибоко співчуваю люті англійського плебейства на те, що вони називають «розбещеністю вищих класів». Маса інстинктивно розуміють, що пиятика, глупота, неморальність мають бути саме їм властиві, і якщо хто-небудь із нас шиється в дурні, він зазіхає на їхній привілей. Коли суд розглядав справу про розлучення бідолахи Саутворка, їхнє обурення було воістину величне. І однак я не думаю, щоб хоча б десять відсотків пролетаріату жило морально.

— Я не йму віри жодному твоєму слову, Гаррі! Та й ти сам — я певний — не віриш у це.

Лорд Генрі погладив гостру каштанову борідку і постукав ебеновою тростиною з китичкою по носаку лакованого черевика.

— Ну, ти достоту англієць, Безіле! Уже вдруге ти зауважуєш те саме. Висувати якусь думку перед щирим англійцем — завжди нерозважна річ. Бо він ніколи не завдасть собі клопоту поміркувати, чи слухна ця думка. Єдине, що йому видається важливим, — це чи ти сам віриш у неї. Але ж вартість ідеї не має нічого спільного зі щирістю людини, котра її висловила! Ба навіть чим менш людина щира, тим істинність її думки ймовірніша, — адже в такому разі цю думку не забарвлено суб'єктивними бажаннями й упередженнями! Та облишмо це, я не збираюсь дискутувати з тобою про політику, соціологію чи метафізику. Мені люди подобаються більше, ніж принципи, а люди без принципів — більше, ніж будь-що інше у світі. Краще розкажи мені ще про Доріана Грея. — Ви часто зустрічаєтесь?

— Кожен день. Я був би нещасний, якби не бачив його щодня. Він став для мене живлющим, як повітря.

— Це вельми дивно, Безіле! Не думав я, що ти коли-небудь зацікавишся чимось іншим, крім свого мистецтва.

ЗМІСТ

ПОРТРЕТ ДОРІАНА ГРЕЯ. Роман. <i>Переклад Ростислава Доценка</i> . . .	3
ОПОВІДАННЯ, ПОЕЗІЇ	181
Кентервільський привид. <i>Переклад Дарії Радієнко</i>	183
Злочин лорда Артура Севіла. <i>Переклад Олександри Дейчаківської</i>	206
Мільйонер-натурник. <i>Переклад Олександри Дейчаківської</i>	235
Портрет містера В. Г. <i>Переклад Олександри Дейчаківської</i>	240
Сфінкс без таємниці. <i>Переклад Олександри Дейчаківської</i>	268
Поезії. <i>Переклад Максима Стріхи</i>	273
П'ЄСИ	301
Віра, або Нігілісти. <i>Переклад Євгена Тарнавського</i>	303
Герцогиня Падуанська. <i>Переклад Євгена Тарнавського</i>	353
Саломея. <i>Переклад Євгена Тарнавського</i>	435
Віяло леді Віндермір. <i>Переклад Ростислава Доценка</i>	461
Жінка, не варта уваги. <i>Переклад Євгена Тарнавського</i>	515
Ідеальний чоловік. <i>Переклад Євгена Тарнавського</i>	573
Як важко бути поважним. <i>Переклад Ростислава Доценка</i>	651
Свята куртизанка, або Жінка, вкрита коштовностями. <i>Переклад Євгена Тарнавського</i>	725
Флорентійська трагедія. <i>Переклад Євгена Тарнавського</i>	731